

Skovdyrkeren

Nr. 36
Oktober 2015

SKOVDRKERNE

EGE-EKSPEDITIONER

To kunstnere – en billedkunstner og en forfatter – har kastet sig over de gamle danske egetræer. Over en periode på 5 år har de rejst landet rundt og set på ege. Ud af det er der kommet en udstilling med snesevis af Ole Lejbachs store blyantstegninger samt en bog med tegningerne, hvor med den skøre digter Jens Blendstrup kommenterer hvert enkelt træ med sine finurlige tekster.

På forsiden af *Skovdyrkeren* bringer vi denne gang en tegning af skovfogedegen, som står i Jægersborg Dyrehave nær København. Træet er omkring 800 år gammelt og gengives med en monumental blyantsstreg. Tegningens ophavsmand er billedkunstneren Ole Lejbach og til at verbalisere et enkelt nedslag i skovfogedegens lange historie har digteren Jens Blendstrup skrevet følgende herligt forvirrende stykke stikordspoesi:

SKOVFOGEDEGEN

Navngivet af skovfoged Johan Georg Weissler (1792-1854), der brugte den hule stamme som bedekammer.

Men før ham var det en digter, Friedrich Gottlieb Klopstock (1724-1803). Hentet hertil af grev Bernstorff på Frederik V's ønske. Egen har det godt. Men Klopstocks digte har det ikke så godt. Han sad tit og gemte sig i egen. Når nogen kom forbi, sprang han frem og reciterede sine tyske vers på et gebrokkent dansk. Det var rædsomt at høre på, og folk styrtede hjem med en lynende tandpine. Men det gjorde ikke kongen vred. Han var lykkelig. Han elskede sin egen digter, Klopstock. Det var jo oplysningstid, man holdt digtere, som man holdt heste.

I Danmark fik han en kongelig løn og skrev et religiøst-heroisk værk i ny patetisk stil, Messias. Til sidst forsøgte han sig også som skøjtølber, men gav op, da han gik gennem isen på Mølleåen. I en uge gik han rundt i sit våde tøj og klaprede sine tobaksgule oplysningstænder, mens han skrev om episoden i et digt, han kaldte Vinterglæder. Derpå gav han op og flyttede til Hamburg.

(Jens Blendstrup, EGE-EKSPEDITIONER side 78).

» Egen har det godt.

Men Klopstocks digte har det ikke så godt.

Digter Jens Blendstrup og billedkunstner Ole Lejbach foran en af de mange ege de har mødt på deres fælles ege-ekspeditioner. Foto: Jonas Abildgaard, Balthazar Production

Ole Lejbach

Skriver som sig selv: Billedkunstner og typograf. Har udstillet her og der og alle vegne. Romantiker om en hals. Tegningerne har været længe undervejs. Altid med respekt for egetræet er der lagt lag på lag, årring på årring med den sarte HB blyant til den voluminøse 8B på det 400 gr. solide papir. At tegne egetræer i fem år lyder ensformigt, men jeg kan forsikre enhver som måtte tvivle, at det er det overhovedet ikke.

I begyndelsen, da jeg havde tegnet to, fik jeg konstateret kræft og måtte først opereres og derefter i langvarig behandling. Kravler man op ad stigen, gælder det om at holde fast og tage det næste trin uden at slippe taget. Sådan var det også med kræftbehandlingen og egne.

Jeg havde træerne at læne mig op ad og tænkte – herregud – de har levet i mindst 300 år. Jeg er jo ingenting, bare en hånd med en blyant for enden.

Jens Blendstrup

Skriver om sig selv: Egentlig cand. mag. i historie og litteratur, men har altid vidst jeg inderst inde nok var forfatter. Under mit speciale gik det galt, jeg endte med at skrive et stykke radiodramatik og fik det antaget, og så var der ingen vej tilbage.

Jeg lever af at rejse rundt i landet og læse op. Det lærte jeg på tidsskriftet og forlaget Øverste Kirurgiske, et kollegium for fordrukne, uhøjtidelige digtere. Vi holdt til på Diakonissestiftelsen og gik rundt i hvide kitler og blev kendt

som sprogets kirurger. Vi fjernede det sakrale og indførte noget folkeligt og fornøjeligt i oplæsningen. Vi skrev fra morgen til aften, hvor vi fejrede det, vi havde lavet.

I dag er det svært for mig at skildre noget uden formildende omstændigheder. Og slet ikke egetræer, for de er netop så gamle, at de har lært, at humor er den eneste måde, de kan holde livets gentagelser ud og blive ved med at elske det, selv om de står i en mose med indavlede frøer, der siger plop hvert 5. minut.

Udstillingen og bogen

Udstillingen EGE-EKSPEDITIONER blev set på Fuglsang Kunstmuseum. Den gentages på Johannes Larsen museet i Kerteminde den 5.9.2015-4.1.2016 og på Kunst-Center Silkeborg Bad den 9.1.-14.4 2016.

Den meget smukke bog, hvor tegninger og tekster er gengivet, kan købes for en slik på udstillingerne. Projektet og bogen er støttet af Nordea Fonden, af Statens Kunstråd og – selvfølgelig – af 15. Juni Fonden.

(phi@skovdyrkerne.dk)

EGEN PÅ HELLIGDOMSKLIPPERNE

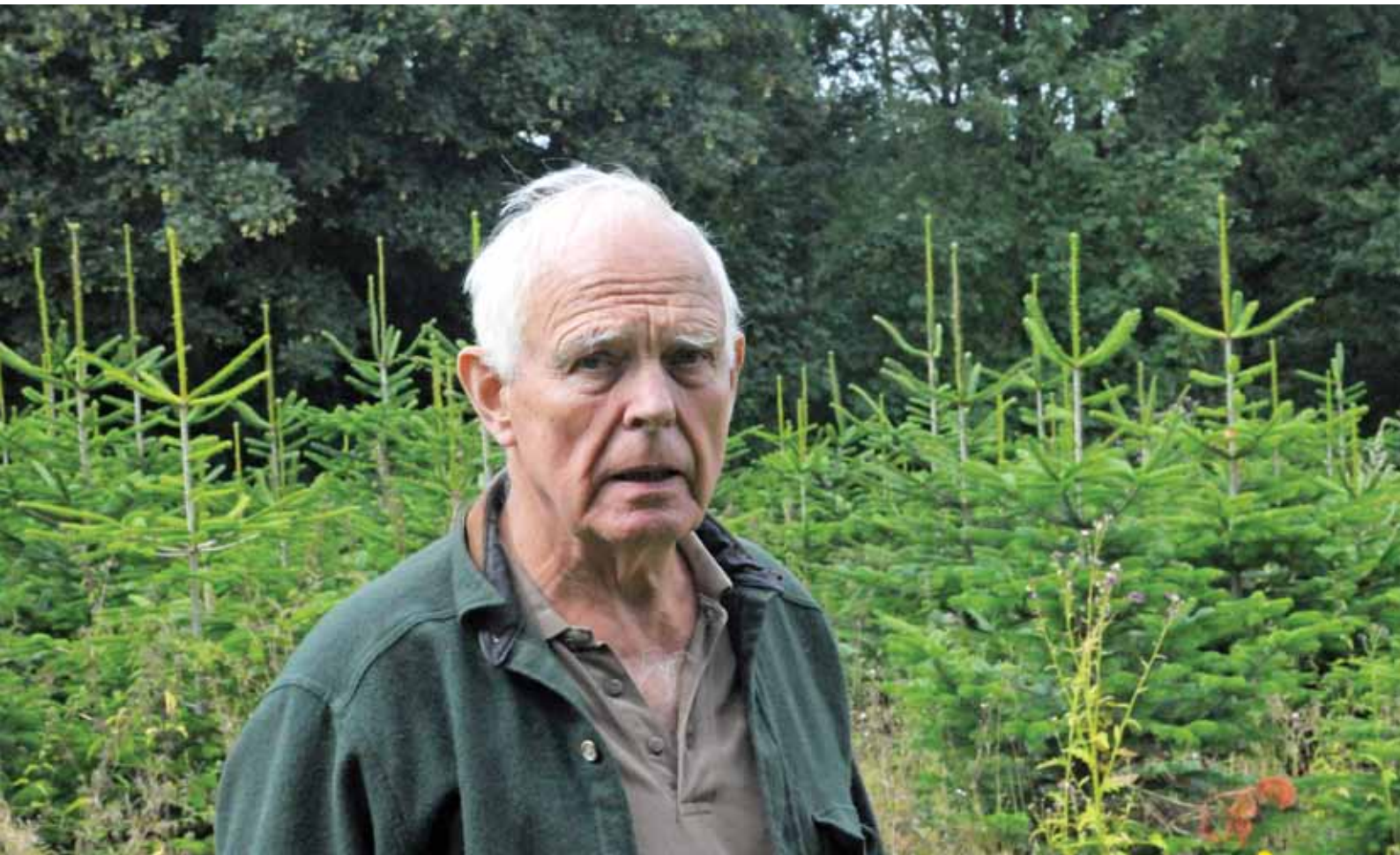
Jeg er egen yderst på klippen. Engang stod jeg inde i landet. Så gjorde havet indhug bid for bid. Nu står jeg forrest på en verdensarv. Under mig tegn på meteorer, over mig tegn på sol. Jeg står solidt, men hvad gør man, når jorden forsvinder under en. Og havet æder kysten. På gode dage er det som at være på vej mod noget nyt. På dårlige dage ved jeg godt, det betyder døden. Men for en eg betyder 15 meters fald ikke så meget. Efter 18 år på stranden er jeg hvid som elfenben og salt som Sortehavet.

(Jens Blendstrup, EGE-EKSPEDITIONER side 188)

Ole Lejbach, Egen på helligdomsklipperne 2014 (Stilk-eg, Bornholm), Grafitblyant på 400 gr. Hahnemühle, 140 x 100 cm.

God økonomi på 29 ha

Mellem Mern og Kalvehave på Sydsjælland har bygningsingeniør Jes Lützhøft i en ældre skov opbygget en skovproduktion med hovedvægt på nobilis og nordmannsgran. Her er ingen problemer med SKAT – hvert år er der et pænt overskud på bundlinjen.

Jes Lützhøft i sin skov. Selvaktiv og samtidig formand for Skovdyrkerne Øst. I baggrunden ses det løvtræ, der udgør skovens struktur, og i forgrunden ses de nordmannsgranjuletræer, der er med til at sørge for skovens økonomi. Foto: Per Hilbert

Lützhøft-familien stammer fra det dansk/tyske grænse-land – fra halvøen Angeln mellem Kiel og Flensborg – men hans gren af familien har i generationer boet i Danmark. Han er nu bosat i Københavnsområdet efter flere år med bopæl i Persien (Iran), Schweiz, Kuwait og andre lande i Mellemøsten i forbindelse med arbejdet som ingeniør. Siden 2014 har han været formand for Skovdyrkerne Øst.

Interessen for skov har altid været der, og der er skovfolk i slægten. Han overvejede tidligt selv at læse skovbrug, men det blev noget andet. Da muligheden bød sig, købte Lützhøft dog i 1986 skoven Lunden, som blev frasolgt det nærliggende gods Høvdingsgård.

Han brugte i forbindelse med købet og senere i driften vennen skovrider C.J. Boas som rådgiver. Herfra kom in-

spirationen til at indbringe en hel del nordmannsgran og nobilis i skoven. I forbindelse med den daglige drift har Lützhøft i mange år brugt skovfoged Jens Rasmussen, der meget bekvemt bor i Mern. Da Jens Rasmussen for et antal år siden flyttede fra HedeDanmark til Skovdyrkerne, flyttede Lützhøft med.

Skovdriften

Skoven er overvejende en løvskov med ask og eg som de dominerende træarter og med ær som den ekspanderende, der sår sig ind mange steder. I de seneste år har man desværre måttet fjerne en del af den gamle ask grundet askens toptørre. Der er dog udpeget tre store aske, som vurderes som tilsyneladende resistente. Københavns Universitet har taget stiklinger af disse med henblik på opformering – som tidligere beskrevet her i bladet.

En ask i skoven er bedømt som sund. Københavns Universitet har taget stiklinger fra kronen til videre forædling. Foto: Per Hilbert

Skoven var forhugget ved overtagelsen, og løvtræet er generelt ikke særlig gammelt. Så der stod ikke store træværdier i skoven ved overtagelsen.

Langs ejendommens nordskel løber Mern å. På engstrækningerne langs åen har kommunen (tidligere amtet) og lodsejerne sammen med lokale fåreholdere igennem de sidste 15 år i fællesskab bekæmpet Kæmpe Bjørneklo. Projektet er nu ved at være afsluttet – Kæmpe Bjørneklo er så godt som væk fra engene, men træffes endnu inde i skoven, udenfor fårehegnet. Et andet problem er manglende grødeskæring i åen langs med skoven. Det har endnu ikke fået konsekvenser for skoven, men Lützhøft er medlem af det lokale å-laug, som har taget fat i sagen, og kommunen er nu kommet tilbage til en rimelig vedligeholdelse af åen.

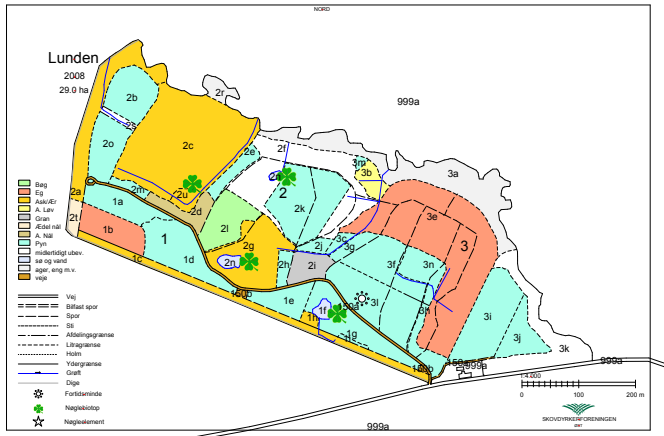
Juletræerne

For at sikre en rimelig økonomi blev løvtræet i 1990'erne suppleret med nordmannsgran og nobilis – ca. 4 ha af hver. Lidt af nordmannsgranen er nu på vej op som klippegrønt og vedproducerende bevoksninger, så man holder sig under skovlovens grænse på 10% i kort omdrift.

Der er plantet 4.000 nordmannsgraner hvert år de sidste mange år. Af disse kommer erfaringsmæssigt 2-3.000 til salg som juletræer. De sælges på roden til en lokal grossist, som Lützhøft har fået anvist af Skovdyrkerforeningen. Desuden sælges 15-20 tons nobilis og nordmannsgran klippegrønt, det meste til blomster-

Et andet økonomisk ben i skoven er nobilisklippet. Også her generer årets koglesætning klipningen. Foto: Per Hilbert

Selv om skoven ikke er vældig stor, så går det ikke uden et kort. Bl.a. til kommunikation med skovfoged, entreprenører og grøntklippere. De blå områder er arealerne med nordmannsgran og nobilis.

Det går heller ikke uden et hus, hvis man bor langt fra skoven. Her fulgte heldigvis et fint hus med i købet. Men generelt er det urimeligt svært at få lov at bygge selv den mindste hytte til overnatning, hvis der er tale om fredskov. Foto: Per Hilbert

På ejendommen holdes nordmannsgranen i rotation. Der plantes hvert år 4.000 nordmannsgran, hvoraf omkring 3.000 kommer til salg. Kulturerne holdes rene med Roundup. Foto: Per Hilbert

Crowdfunding i skovbruget

I forbindelse med en låneomlægning i skoven, der også indebar et realkreditlån, gik man nye veje for at finansiere skoven billigt muligt. Den nye låneform "Crowdfunding" anvendtes til at reducere rentebelastningen fra et bankengagement. Omlægningen af lånet har givet en årlig besparelse på 3,75% – i det konkrete tilfælde 60.000 kr./år.

Crowdfunding eller Crowdlending er en låneform, hvor en virksomhed eller en privatperson låner fra en gruppe af personer gennem en online platform. Et lån er splittet op i mindre andele, som gør det muligt for mange enkeltpersoner at gå sammen om at finansiere et lån. Ansøgere skal naturligvis gennemgå en kreditvurdering og den enkelte långiver må også selv vurdere, hvor han ønsker sine penge investeret. Systemet skaber relativt billige lån for låntager, mens långiverne får deres kapital forrentet langt bedre end i banken – mod naturligvis at tage en risiko. Flere oplysninger f.eks. på www.lendino.dk

handlere og kirkegårde samt til en købmandskæde. Klipper selv lidt, men det meste bliver klippet af to udlændinge, som kommer tilbage hvert år. Lützhøft leverer selv det meste af grøntet til aftagerne – der kan være 800 kg på traileren.

Økonomien

Lützhøft laver som antydnet – trods en alder på 77 år – meget af det manuelle arbejde i skoven selv. I gennemsnit er han i skoven 2-3 dage om ugen. Det gamle fine skovhus, som hører til ejendommen, er uundværligt i den sammenhæng. Desværre bliver det på grund af den ensomme beliggenhed jævnligt besøgt af tyveknægte.

Jagten er udlejet på den måde, at lokale jægere har halvdelen af jagttiden. Det betaler de en fornuftig jagtleje for, og så står de også for vildtplejen. Resten af jagttiden deler Lützhøft med gode venner, som kan invitere deres venner og familie med på jagt. En fin ordning for alle parter.

De lokale jagtlejere gør en stor indsats med udsætning af fasaner. Foto: Per Hilbert

Toppene af det skovede løvtræ sælges til selvskovere, der betaler pr. rummeter. Det samlede årlige netto ligger de fleste år på 50-100.000, afhængig af aktiviteterne – ikke dårligt for en lille skov uden megen gammel vedmasse.

(phi@skovdyrkerne.dk)

Medlem af Skovdyrkerne

Jes Lützhøft – Lunden

Navn og beliggenhed:	Lunden mellem Mern og Kalvehave på Sydsjælland
Ejer:	(Næsten) pensioneret bygningsingeniør Jes Lützhøft, København
Ejendommens størrelse:	29 ha
Driftsformål:	En god driftsøkonomi. Desuden opfylder skoven en vigtig funktion som et sted, hvor det er et privilegium at arbejde og et sted, hvor det er godt at være sammen med børn og børnebørn.
Medlem siden:	1995 – i bestyrelsen for Skovdyrkerne Øst siden 2010 og formand siden 2014.
Laver selv:	Håndplanter, håndsprøjter, brænde til eget forbrug, vedligeholdelse af juletræsarealerne, opstamning af nobilis, klipning af noget af grøntet, salg af grønt og træer.

Bruger Skovdyrkerne til: Rådgivning, kortlægning, maskinplantning, gødskning, oparbejdning og salg af flis, hugst og salg af løvtrækævlér, det meste vedrørende kemi.

Medlem fordi: Der er intet alternativ! Har brugt den lokale skovfoged, Jens Rasmussen, som er dygtig og velanskrevet, i 27 år. Ved ikke, hvordan han skulle klare sig uden.

Jes Lützhøft, Lunden – medlem af Skovdyrkerne Øst siden 1995.

Naturlig foryngelse

Naturlig foryngelse er kommet på mode igen. Måske på grund af tidens trend med den megen snak om "naturnært skovbrug". Men måske snarere fordi det kan være en god måde at spare på kulturudgifterne. Skovdyrkerne har altid arbejdet med disse teknikker, og vi har spurgt en af vores erfarne skovfogeder, hvordan han gør – og han giver her sin opskrift.

Hvis omstændighederne er til det, kan der laves gode og fremfor alt billige kulturer i bøg ved selvsåning. Foto: Per Hilbert

Det er ved at være efterår – tiden, hvor træerne kaster deres frø. Det har de altid gjort – det er derfor, vi har vores skove.

Men nogle har gennem tiderne været smarte og har samlet frøene op og sået dem ud under kontrollerede forhold. Det er planteskolefolket. På den måde kan der laves planter, som på en effektiv måde giver skovfolket styr over,

hvor og hvornår man vil have hvilke træer i skoven (eller på marken). Man kan på den måde oven i købet plante træer, som stammer fra fjerne lande og kontinenter.

Men hvor man er tilfreds med den træart, som allerede findes på arealet, så kan det jo være fristende at bruge det naturlige frøfald til etablering af den næste kultur. Herved spares jo det dyre plantekøb. Man kalder det for

naturlig foryngelse eller selvforyngelse. Helt naturligt er det dog sjældent. Tværtimod – mange skovfolk kalder det for en kunst. Og for eksempel fylder afsnittet om `naturlig` foryngelse i H.A. Henriksens lærebog i skovdyrking mere end 50 sider.

Skovbrug handler grundlæggende om `at følge og understøtte naturen`, som de gamle sagde (Skovforordningen 1781). At `følge` naturen vil sige at bruge det naturlige frøfald. Og at `understøtte` naturen vil i dette tilfælde sige gribe ind og styre udviklingen, så resultatet i form af en ny bevoksning kommer så tæt på vores ønsker som muligt.

Skovfolk har arbejdet med at udvikle teknikkerne for naturlig foryngelse i 200 år. Der er ikke nogen enkelt autoriseret metode. Og det afhænger af, om man blot ønsker en ny ensaldrende bevoksning (som eksemplet i denne artikel), eller om man ønsker en permanent fleretageret struktur. Det afhænger desuden af jordbund, træart, bevoksningsforhold, vildtbestand og tilgængelig teknik. Skovdyrkeren har besøgt en af vores erfarne praktikere, skovfoged Per Bundgaard, Skovdyrkerne Øst, for at få hans generelle opskrift på naturlig foryngelse i bøg, som det kan ses demonstreret på Ryegaard skovbrug på Sjælland. Der kan være kolleger, der gør det anderledes.

Forberedelse

Forudsætningen er som sagt, at den gamle bevoksning har en (genetisk) kvalitet, der er værd at bygge videre på. Det kan være en anelse svært at vurdere, fordi en

Bøg ca. 80 år. Det er her, man begynder at tænke på selvforyngelse, men man skal nok styre sig lidt endnu. Foto: Per Hilbert.

halvdårlig bevoksning måske ikke skyldes dårlige gener, men forkert pasning (og det forekommer naturligvis ikke, hvor Skovdyrkerne har arbejdet i mange år).

Når man har besluttet at selvforynge en bevoksning, er det store spørgsmål: Hvornår startes foryngelsen? Generelt bør man starte, når de fleste træer i bevoksningen har den ønskede slutdiameter.

Derefter skal det vurderes, om vi har et frøår. Bøgen sætter ikke frø hvert år. Tidligere sagde man, at den satte frø ca. hvert 7. år, men det virker hyppigere for tiden. I et frøår ses i vinteren forinden en masse store blomsterknopper på grenene – knopper, som er større end de almindelige bladknopper. Det kan være nødvendigt at bruge kikkert for at konstatere, om det er tilfældet. Det vil ofte ses, at grenene bliver lidt hængende på grund af vægten. Hvis man er sikker på, at der sættes frø, starter arbejdet.

Det anbefales dernæst, at man inden foråret fjerner under- og mellemetage. Det kan vælges også at fjerne dårlige træer i overetagen for at undgå, at deres frø kommer til at indgå i den nye bevoksning.

Bøg med diameter 50-55. Der er dømt selvforyngelse 2015. Arealet er gjort klart, dels med Roundup mod bundfloraen, dels ved at mellem- og underetage samt træer af dårlig form er fjernet. Foto: Per Hilbert.

Hvor der er en kraftig bundvegetation sprøjtes ofte med Roundup 1-2 gange i løbet af sommeren, eventuelt med tågesprøjte. Inden oldenfaldet laves en let jordbearbejdning for at få et godt såbed. Mange forskellige redskaber kan bruges, men det almindeligste er en Lindenberg

spadeharve. Man kan vælge kun at køre i baner med urørte mellemrum, men Per Bundgaard foretrækker at bearbejde hele fladen med henblik på en bedre fremtidig bevoksningskvalitet (færre træer med randpræg). Efter frøfaldet harves igen eller tromles for at dække frøene af hensyn til spiringen og for at nedsætte museproblemet. Afhængig af vildtbestanden må man de fleste steder hegne, især hvor der er tale om små bevoksninger.

Afviklingen af overstanderne

Her starter religionskrigen mellem forskellige stammer af skovfolk. Det har nogle steder været praksis med en meget lang afviklingsperiode – op mod 30 år. Det giver nogle meget smukke skovbilleder og måske også en ekstra samlet tilvækst, idet både overetage og nykultur vokser samtidig på det samme areal. Men for Per Bundgaard er den naturlige foryngelse ikke en måde at få en to-etageret bevoksning på, men en praktisk og billig måde at etablere en ny kultur på.

4 år gammel selvfor yngelse. Der skal være mindst 50 planter pr. m². Overstanderne skal væk inden få år. Foto: Per Hilbert

Han mener, at overstandermassen skal være fuldt afviklet, mens man endnu kan se ind over kulturen. Altså på maks. 10 år. Han fraråder det meget lange overlap af en række grunde. For det første fordi fældningen af overstanderne kun giver beskedne skader, når opvæksten er lille og bøjelig, mens en senere fældning dels er ganske vanskelig (dyr), dels giver store skader i den nye kultur. Det er også lettere at køre kronerne ud i den unge kultur efter fældningen. Det betyder alt sammen, at man undgår huller i den nye bevoksning.

En anden grund til den hurtige afvikling er, at vi over tid får en kraftig rødmarvsdannelse i overstanderne. Der er forskellige teorier om årsagen til dette. Overstandetræerne tager tilsyneladende skade af fritstillingen. Dels fordi finrødder rives over ved vindpåvirkning af kronerne efter fritstillingen, dels på grund af eventuel forsumpning, fordi der er færre træer til at suge vand op. Rødmarvdannelsen sammen med den fordyrende oparbejdning betyder, at økonomien i overstanderhugsten forringes eller helt forsvinder ved den langsomme afvikling. Af æstetiske grunde kan dog efterlades nogle B/C-træer langs veje eller spor.

Så den første hugst (lysningshugsten) sker allerede det første eller det andet år, når man er sikker på at foryngelsen har slået an. Der hugges fra den gode ende. Derefter afvikler man jævnt og hurtigt.

Her en ældre selvfor yngelse (1992). De resterende overstandere har højst sandsynligt fået rødmarv, og når man med besvær har fået dem ud, er der formodentlig intet netto tilbage, og foryngelsen risikerer at blive skadet. Foto: Per Hilbert

Traditionel plantet bøgekultur 1998. Proveniens Sihlwald. Omkostning ca. 60.000 kr. til og med år 5. Sprøjtet med afskærmet Roundup de første år. Mus kan være et meget stort problem i en sådan – i øvrigt smuk – kultur. Foto: Per Hilbert

Selvfor yngelse 1993. Selv om kulturen er lidt ældre end den foregående, er den bagud i vækst. Kvaliteten er heller ikke så god, men ved korrekt behandling kan der nok blive en OK bevoksning ud af den. Etableringsomkostning 20.000 kr. Foto: Per Hilbert

Udrensning og evt. supplering

Hvor der er pletter, hvor kulturen ikke kommer af en eller anden grund, anbefales – hvis det er mindre arealer – at indplante en anden træart, f.eks. lærk. Det bør vente til skærmen er afviklet, altså efter 8-12 år, hvilket også passer fint med lærkens store starthastighed.

Mislykkes kulturen over store arealer, er der ikke andet at gøre end at vente til næste frøår og forsøge igen. Her er man ofte vanskeligere stillet, fordi den lysning, man oprindeligt foretog, altid giver en kraftigere bundvegetation.

Det store stamtal ved en selvfor yngelse kræver altid en udrensning, det vil sige en eller anden form for hugst,

som ikke giver salgare effekter. Måske ved alder 8-10 år. Her nedskæres uønskede træarter (typisk birk og ær) samt krukke af hovedtræarten. Men en egentlig tynning kan i de fleste tilfælde vente, til man kan komme ind med en flishugger. Når man kommer til tredje indgreb, skal der vises ud.

Med den første udrensning kan den samlede omkostning til en ny bøgekultur efter naturlig for yngelse normalt holdes på niveau 20.000 kr./ha. Til sammenligning koster en plantet kultur ofte 50-60.000 kr./ha

(phi@skovdyrkerne.dk)

Der er flere værdier i din skov, end du tror!

SKOVDYRKERNE

www.facebook.com/Skovdyrkerne

følg os på
facebook

Douglasdyrkning Frankrig kontra Danmark

Hvorfor kan man lave flotte og velformede douglasbevoksninger i Frankrig med et meget lille plantetal pr. ha. Vi har undersøgt spørgsmålet, men ikke fundet et helt klart svar.

Af skovfoged Steen Skieller, Skovdyrkerne Fyn

Skovdyrkerne arrangerede i maj 2015 en medlemstur for bl.a. at se på douglasdyrkning i Morvan-området i Frankrig. Morvan ligger ca. 250 km SØ for Paris og kan med lidt god vilje siges at høre til den nordlige del af Massif Centrale, hvor hovedparten af Frankrigs 420.000 ha douglas findes.

Størstedelen af arealerne med douglas er tilplantet efter 2. verdenskrig med tilskud fra staten. Tilplantningen er primært sket som skovrejsning på landbrugsjord. Men en del også som omlægning af dårligt løvtræ, især eg, på grund af douglasens større værdiproduktion. Stort set alt er etableret i renbestand.

Selv om douglasen som bekendt stammer fra Nordvest-Amerika, og derfor er en eksot i Frankrig ligesom i Danmark, trives den fantastisk godt. Plantningerne har betydet, at der nu i området er etableret tre savværker, som udelukkende skærer douglas.

Kulturmodel

Den normale kulturmodel i området har været en plantning med 1300 planter pr. ha (3 m mellem rækkerne og 2,5 m i rækken). Rækkeafstanden på 3 m blev valgt for at kunne renholde mekanisk mellem rækkerne med en almindelig landbrugstraktor. Nu er kulturmodellen mere i retning af 2,5 m x 2,5 m, da plantning af douglas nu oftest sker som gentilplantning af skovarealer, og de gamle stød forhindrer kørsel med almindelig landbrugstraktor. Alt i alt en ganske ekstensiv kultur, som har givet mange

og lange levende grene på træerne, men underligt nok ikke særlig kraftige grene (maks. 30 mm grentykkelse).

Frøforsyningen kommer fra de samme områder i Washington og Vancouver, som vi anvender herhjemme – i stor udstrækning Darrington og Vancouver Island.

Mange steder har man haft problemer med ørnebregner og brombær. Der er ikke tradition for at sprøjte med Roundup, hvorfor der som alternativ bliver slået med kratrydder – af og til to gange i løbet af en sommer. På trods af det lave plantetal kan kulturen derfor blive relativt dyr på steder, hvor der er meget ukrudt. Selv i kulturen på billedet er det nødvendigt at slå ørnebregnerne én gang i år. Træerne her er 1,5 til 3 m høje.

Leret jord, rigelig nedbør og fuldt lys – det giver bregner og brombær i store mængder. Der sprøjtes ikke, men slås manuelt med le eller buskrydder. Foto: Per Hilbert

Ca. 6 år gammel kultur. Trods den store afstand er formen god. Man ser ingen rigtige børster eller krukker. Foto: Steen Skieller

Det ses desuden, at formen på de unge træer er ganske god. Der er ikke de samme problemer med usikker stamform eller med sabelform forneden på stammen, som vi kender i mange danske kulturer. Til gengæld får man mange grene og ganske lange grene, men specielt grovgrenede var de ikke. Det var svært at blive klog på, om forskellen skyldtes proveniensen eller jordbunden.

Tynding og opstamning

Vi så en større rydning af 100 ha dårlig eg, som var tilplantet med tilskud efter den nævnte model. Et nyt vejsystem var blevet indlagt samtidig med plantningen – også med tilskud.

Kulturen blev tyndet første gang i år 17. Her fjernede man hver 5. række til spor og de dårligste typer i rækkel mellemrummene. Herefter blev de bedste typer opstammet med en afstand på ca. 5 x 5 m til en højde på 5 meter. Opstamningen skete på akkord med østarbejdere og den samlede udgift blev 20-25 kr./træ.

Det var ikke svært at finde de rette typer, selv om plantetallet fra start var så lavt som 1300 træer/ha. Vi kunne have ønsket os en opstamning til 8 meter, men de har svært ved at finde folk, som magter dette arbejde.

Relativ ung dourlasbevoksning, tyndet og opstammet til 5 meter. Det så meget fornuftigt ud. Foto: Steen Skieller

Senere fortsætter man med svage tyndinger gennem hele bevoksningens liv, bl.a. for at imødegå tørre somre hvor der ikke vil være vand nok, hvis bevoksningen er for stamtalsrig. Jordbunden er af skiferler og sten, som kun delvis kan holde på vandet.

Til gengæld er der godt fæste for rødderne, og ingen steder rapporterede man om problemer med ustabilitet.

Refleksioner efter hjemkomsten til Danmark

På billedet herunder ses et eksempel på en typisk dansk douglasbevoksning på ca. 20 år. Plantet på 1,60 m x 1,25 m, svarende til et stamtal på 5.000 træer/ha. Man ser forskelle i diameter, men også en ret dårlig form (træet til venstre). Bevoksningen kræver udtynding, men er nu kommet ind i perioden, hvor douglas er ustabil for vinden. Så tør vi?

Typisk dansk billede i yngre douglas. På trods af den tætte planteafstand ses tendens til grovgrenethed og stammesvaj. Foto: Steen Skieller

På det næste billede ser vi en douglasbevoksning i samme alder, og kun få meter derfra. Et typisk lille stormfaldshul fra stormene Allan/Bodil. Vi ser tydeligt, hvor svag douglas er i denne alder. En tidlig udrensning ved 10-års alder, hvor man blot saver ned og lader ligge, ville have gjort underværker.

Her er det gået helt galt. Douglas i den meget stormfølsomme alder. Hvis den havde været sat ud på afstand 10 år tidligere, havde risikoen for stormfald nok været mindre. Foto: Steen Skieller

Endelig på billedet til højre et eksempel på en ekstensiv, men fornuftig kultur på Sydfyn. Plantet med ca. 2000 stk. pr. ha, og hvor en del er døde af forskellige årsager. Her er bl.a. ørnebregner en del steder, men kulturen er ved at komme godt igennem. Denne kultur ligner meget modellen fra Frankrig, selv om jordbunden naturligvis er ganske anderledes.

Spørgsmålet er, om vi laver vores douglas for svage ved at plante for mange planter pr. ha?

Omvendt kender vi også kulturer, hvor unge, små træer vælter tilsyneladende helt umotiveret. Herudover har vi i Danmark en udfordring med mange vildtskader fra forskelligt hjortevildt, som gør, at mange vælger en blanding med f.eks. rødgran eller sitka. Det er også uklart, hvad dette betyder for stabiliteten og for anbefalingerne om plantetal.

Sidstnævnte problemstilling vil vi sætte en studerende til at se nærmere på. Vi satser på, at en af de Sling-studerende, som Skovdyrkerne løbende har i praktik, gennem praktisk feltarbejde kunne skabe mere klarhed over dette spørgsmål.

Artiklen er skrevet med bidrag fra skovfoged Ulrik Kragh Hansen, Skovdyrkerne Nord-Øst og seniorkonsulent Per Hilbert, Sekretariatet.

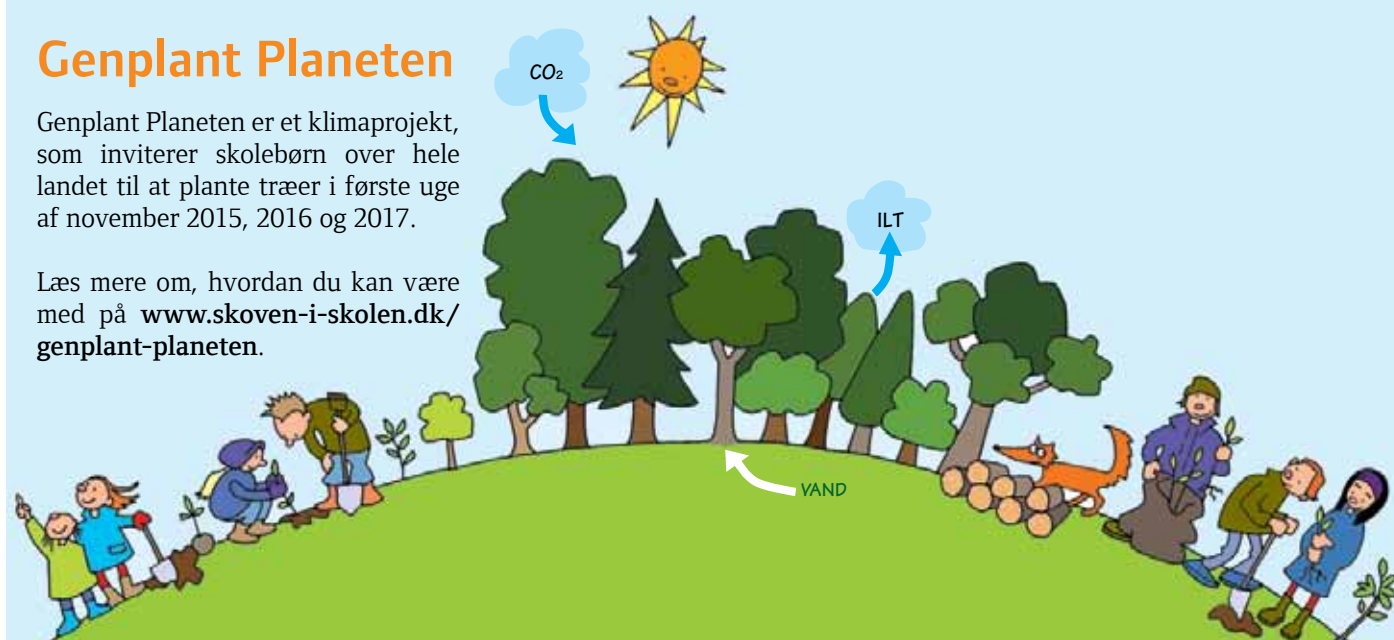

Dansk douglas på sydfyn. Plantetal kun 2.000 planter/ha. Men den ser bestemt acceptabel ud. Er det vejen frem? Foto: Steen Skieller

Genplant Planeten

Genplant Planeten er et klimaprojekt, som inviterer skolebørn over hele landet til at plante træer i første uge af november 2015, 2016 og 2017.

Læs mere om, hvordan du kan være med på www.skoven-i-skolen.dk/genplant-planeten.

Bed & Breakfast – en forretningsmulighed

De store byer trækker alle jobs og alle penge til sig for tiden. På landet koncentrerer landbruget på stadig færre enheder. Uanset de mange kvaliteter, der er derude, så må vi erkende, at der mangler liv og økonomisk aktivitet i landzonen. Samtidig er bygningsmassen mange steder dårligt udnyttet. Disse problemer skal løses på samfundsplan. Men for den enkelte kan et Bed & Breakfast være en mulighed for at skabe en fornuftig bi-indtægt på ejendommen.

Et B&B har naturligvis altid været en mulighed. Men det har krævet en beliggenhed i nærheden af særlige attraktioner samt dyr annoncering, og så er der alligevel ikke kommet så mange. Markedsføringen har været problemet.

Men dette problem er nu løst. Booking-sites på nettet tager sig af markedsføringen, uden at man behøver gøre andet end at lægge sit sted på. Det kendteste er www.airbnb.com. Det er naturligvis amerikanere, der har konstrueret den bagvedliggende hjemmeside. Og det fungerer enkelt og effektivt. Firmaet får omkring 14%

af indtægterne (halvdelen fra udlejere, som trækkes fra prisen og halvdelen fra lejerne, som lægges oven i prisen), men det ødelægger ikke forretningen.

Lige pludselig har alle en chance for at komme i kontakt med hele verden. Et konkret B&B i Østdanmark, som startede op i år med to værelser i et udhus langt ude på landet, har haft mere end 80% belægning hele sommeren. Der har været gæster fra Danmark, Norge, Sverige, Finland, Tyskland, Frankrig, Italien, Spanien – og endog besøg af både kinesere og indere bosat i USA.

Her kommer ikke mange turister forbi af sig selv. Der er ingen seværdigheder i nærheden. Men alligevel har det lille B&B en belægning på 80% i de tre sommermåneder. Foto: Per Hilbert

De finder stedet på nettet, de betaler på forskud også over nettet, og de bliver guidet frem af den GPS, som snart alle har i deres bil eller på deres telefon. Vi må erkende, at den moderne teknik har givet nogle nye muligheder – også i landzonen.

Hvad kræver det?

Det kræver intet voldsomt. Et eller flere værelser med egen indgang. Et par gode senge – gerne mellemkvaliteten fra Jysk. Desuden adgang til toilet og helst også til en bruser. Et tekøkken, et køleskab og et par kogeplader vil også være fint. Måske en grill, et par havestole og et bord ude. Der skal være rent, og sengetøjet skal naturligvis skiftes efter hver gæst. (Rengøring og vask er det vigtigste arbejde i sæsonen).

Det er en fordel, hvis der er nogen hjemme, når folk ankommer, men ellers kan det også klares over mobiltelefon eller sms og en nøgle under måtten.

Det er op til én selv, om man vil tilbyde morgenmad. Langt fra alle forventer denne ekstra service. Der er visse formelle krav fra sundhedsmyndighederne, som skal opfyldes, men vi har aldrig set dem herude på landet.

Det er også en mulighed at leje hele boligen ud, f.eks. mens man er på ferie. Det er dog en lidt anden sag. Men man mindes dengang i 1957, hvor postmesteren i Årsdale på Bornholm med sin kone flyttede op på loftet for at overlade husets soveværelse til de ferierende københavnere. Den model er nok ikke så relevant mere.

Et B&B kan – ud over indkomsten – give gode diskussioner og kontakter i den store verden, uden at man selv behøver tage ud at rejse. Disse to kom helt fra Frankrig for at opleve det kølige, fredfyldte Norden. Foto: Per Hilbert

Hvad gør du, hvis du er interesseret?

Du registrerer dig på en effektiv søgemaskine (f.eks. www.airbnb.com). På siden angives, hvilke faciliteter du kan tilbyde, hvilken periode vi taler om, samt om hvilke priser du forlanger. Samtidig lægges nogle billeder af rum og omgivelser op på siden. Desuden angives mailadresse og mobiltelefon for kommunikationen med kunderne, og en bankkonto, som indtægterne kan placeres på. Det er en lille smule besværligt, men det går.

Hvordan foregår det så i praksis: Kunderne finder dig på nettet, og du får en sms og en mail, når en person er interesseret. Du kan acceptere straks, eller du kan have en kommunikation med vedkommende. Alle, der har lejet via hjemmesiden før, er registrerede, og du kan se om de har givet anledning til problemer tidligere. Når der er accept fra begge parter, betaler kunden direkte til din bankkonto, og værelset er reserveret.

Efter besøget giver gæsterne stedet en karakter på nettet, som de næste interesserede så kan se. Her gælder det naturligvis om at score højt. Som vært giver man som nævnt også gæsterne karakter af hensyn til de næste steder, hvor de ønsker at leje.

Tilladelse og skat

Ifølge Planlov (kommunen) og Sommerhuslov (Naturstyrelsen) kræver et mindre bed and breakfast ingen tilladelse. Men vi anbefaler alligevel, at man henvender sig til teknisk forvaltning i sin kommune, idet kommunerne ser lidt forskelligt på sagen.

Hvis man hører til dem, der fører regnskab, så er der en skattefri indtjening på et beløb svarende til 11/3% af ejendomsværdien (dog mindst 24.000 kr./år). Indtjening derover beskattes.

Der findes en guide til en forretningsplan på hjemmesiden *Genanvend Gården – Nyt liv i bevaringsværdige landbrugsbygninger* (genanvendgaarden.dk/artikler-styrk-din-ide/overnatning.aspx).

(phi@skovdyrkerne.dk)

De gamle bøgetræer, som væltede men som beholdt jordkontakten ved stormfaldet i 1967, er stadig friske og skyder nye stammer op fra de gamle. Foto: Per Hilbert

Orkanskoven på Bornholm

I næsten 50 år har 2 ha stormfald i gammel bøg fået lov at ligge som et jagttagelsesområde i statsskoven på Bornholm. Det har givet et helt specielt skovbillede, men interessant nok ikke øget biodiversitet.

For 48 år siden – den 17. oktober 1967 – blev Danmark ramt af en voldsom orkan. Den kom fra Esbjerg ind over Fyn og Sjælland og nåede helt til Bornholm. Og den trak kaos i skovene i sit spor.

I måneden op til stormen var der på landsbasis faldet 177 mm regn – den største mængde, som er registreret i Danmark på en måned. Regnen opblødte skovjorden, og mange steder `sejlede` bevoksningerne i vand, hvilket gjorde, at træerne stod meget dårlig fast. Og da løvtræ-

erne endnu ikke havde smidt sine blade, havde vinden virkelig noget at tage fat i. Det var medvirkende til et massivt stormfald på godt 3 mio m³, hvoraf – som noget usædvanligt – halvdelen var løvtræ.

Og som noget endnu mere usædvanligt for sin tid, besluttede Statsskovvæsenet at lade et par hektar væltet bøgeskov på Bornholm ligge. For at se hvordan det udviklede sig naturligt. På skiltet ved bevoksningen står: 'Videnskabeligt jagttagelsesområde', og ingenting er gjort i de 48 år.

Bortset fra at forskere har beskrevet bevoksningen og biologien straks efter faldet, og at man har fulgt det lige siden. Der er nu planer om at lave en ny grundig gennemgang og beskrivelse af, hvordan biologien har udviklet sig på de 2 ha.

Vi besøgte skoven sammen med skovrider Søren Friese i forbindelse med årets folkemøde. Og det var ganske interessant, hvad vi så. Næsten alle træer var væltede i 1967. Men kun få var knækkede – de fleste havde bare lagt sig ned, hvorved rødderne beholdt jordforbindelsen. Efter stormen groede de derfor videre i liggende stilling, og sidegrene blev til nye stammer. Samtidig har mange nye træer spiret i området, især birk, ask og rødel. Skoven har derfor nu et helt urskovsagtigt præg med nogle interessante strukturer.

Mest slående var dog, at ifølge de lokale skovfolk så viste de foreløbige undersøgelser og iagttagelser, at biodiversiteten faktisk ikke var forøget i den urørte skov i de næsten 50 år. Det er jo interessant i forhold til den diskussion, der for tiden foregår, hvor politikerne overvejer at udlægge store skovområder urørt med det formål at øge biodiversiteten. Men vore dages politikere tænker tilsyneladende langt længere frem end 50 år!

(phi@skovdyrkerne.dk)

Vil du se flere billeder fra denne specielle skov, kan du gå på [youtube.com](https://www.youtube.com) og søge på "Ørkanskoven". Her ligger en optagelse med biologen Flemming Rune, der viser frem og fortæller.

Området har ligget som et forsøgsområde siden stormfaldet. Interessant nok ser biodiversiteten ikke ud til at være forøget på de næsten 50 år. (Fra venstre skovfoged hos Skovdyrkerne Steffen Jørgensen, statsskovfoged Morten Ravnholt, skovrider Karsten Raae, sekretariatschef Svend J. Christensen og statsskovrider Søren Friese). Foto: Per Hilbert

Optagning af juletræs-rødder

Forekomst af honningsvamp efter flere generationer af juletræer på samme areal ses stadig hyppigere. Derfor er der et stigende behov for at kunne rydde jorden for rødder inden gentilplantning med nordmannsgran. Når nye behov opstår, går kreative entreprenører og juletræsproducenter i gang på maskinværkstederne, og her præsenteres nogle muligheder.

En opløjning af de gamle rødder menes at være bedre end en rodfræsning, hvis honningsvampen skal bekæmpes. Foto: Kenneth Klausen

Af juletræsskovfoged Kenneth Klausen, Skovdyrkerens VidenCenter for Juletræer

Svampen er i rødderne

Honningsvampen lever af rødderne på de fældede juletræer. Planter der nye nordmannsgraner på arealet, så kan honningsvampen inficere disse på grund af rodkontakt mellem de gamle og de nye rødder. Selv salgsklare juletræer kan ødelægges.

Det er ikke nok at lægge arealet brak i nogle år. Ej heller en rodfræsning, hvor rødder og stubbe `lægges` ned i 20-30 cm dybde er en tilstrækkelig løsning. Alle rødder med en diameter på 5 cm eller mere skal fjernes.

Der har tidligere været brugt en metode, hvor stubbe inkl. rødder trækkes op – en efter en. Udviklingen går nu i retning af at løfte dem op rækkevis. Desuden er det også en udfordring at få dem samlet sammen og fjernet efterfølgende. Forskellige entreprenører i samarbejde med juletræsproducenter har vist grej i forår og sommer på forskellige markvandring. Der er blevet afprøvet på både sandede og meget lerede jorde. Det siger næsten sig selv, at jorden under alle omstændigheder skal være bekvem at arbejde i og tilstrækkelig løs til, at jorden kan rystes af rødderne.

Forskellige maskiner

En af de maskiner, vi har set, er en ombygget planteløfter, der tager to rækker af gangen. Den består af en stor buet og kraftig rodskeer, som er dybt i jorden under den centrale del af roden. Den løfter så hele roden opad og henover et par valser med spaderuller på. Rødderne ligger herefter enten oven på jorden eller delvis dækket af løs jord – klar til at blive samlet op manuelt. Prisen for selve rodløftningen estimeres til 2-3.000 kr./ha. Der er endnu ikke tilstrækkelig erfaring med timeforbruget til indsamling af rødderne, men samlet ligger omkostningen ved denne metode væsentligt under 10.000 kr./ha.

Andre maskiner kører over én række af gangen og nærmest graver rødderne op vha. en roterende valse i jorden med jernspyd i forskellige længder. I samme arbejds gang løftes rødderne, rystes fri for løs jord og samles op i en vogn vha. en transportramme á la en aflæsservogn. Metoden kan vel nærmest sammenlignes med roeoptagning. Herefter kan de opsamlede rødder tippes af. Heller ikke her er omkostningen underbygget med erfaringstal, da metoden er ny og ikke helt færdigudviklet. Men også den anslås til under 10.000 kr./ha.

Fremtiden

Der arbejdes lige nu videre med opsamling af de løsnede rødder samt bortskaffelse af dem. Der har været eksempler på, at de blev solgt som grov rodffis. Det kræver

dog, at de næsten er helt fri for jord. På de federe jorde, hvor jorden ikke let falder af, er det mest realistiske at lade dem formolde i rimler på uproduktive arealer. Efter nogle år kan de jævnes med en grenknuser. Måske kan der udvikles et bånd, så de kører ud på det faste kørespor i kulturen, hvor de så knuses med en kraftig grenknuser? Man kan forestille sig meget.

Som nævnt ovenfor er flere i gang med at udvikle maskiner, og vi har nok ikke set den endelige model endnu. Der er lidt `Georg Gearløs` over den slags udviklingsarbejder, og tid tager det, blandt andet fordi udviklerne også lige skal have afprøvet grejet, inden det slippes løs på markedet. Skovdyrkerne følger med i, hvad der rør sig og vil på et senere tidspunkt samle op på denne udvikling. Ikke bare ved at skrive om det – men også ved at få arbejde udført.

Samlet er branchen et godt stykke videre med at få nedbragt problemet med honningsvamp i jorden. Men selv om jorden ikke er inficeret med honningsvamp, så kan det måske alligevel være en ide at få fjernet rødderne. Dels kan jorden have godt af at blive løsnet, så der opnås et perfekt plantebed. Dels bliver der mulighed for at skifte rækkeafstand – og plantes der med GPS-system eller andet kan det også være en fordel at have en `jomfruelig` jord at arbejde videre med.

www.skovdyrkershop.dk

Så er det tid til at fodre vildtet! På skovdyrkershop.dk finder du et bredt udvalg af materiel til fodring af vildt – f.eks. 3 foderspiraler 120,- inkl. moms

Eller en automatisk foderspreder i høj kvalitet inkl. batteri KUN 895,- inkl. moms

Se også det store udvalg af frø og bestil på www.skovdyrkershop.dk eller hos Skovdyrkerne Fyn på tlf. 62 62 47 47 eller mail fyn@skovdyrkerne.dk.

